

ELS RELIGIOSOS DE BARCELONA I L'EXEMPCIÓ
DE LA TAXA D'ENTRADA DELS PRODUCTES VITÍCOLES,
EN EL MARC DE LA NOVA
ADMINISTRACIÓ BORBÒNICA

FRA VALENTÍ SERRA DE MANRESA, OFM Cap.

En aquest article oferim dades inèdites sobre una temàtica poc coneguda, que és l'exempció de la taxa d'entrada dels productes vitícoles (la franquícia de l'impost sobre el vi), de la qual gaudien les comunitats religioses de la Barcelona setcentista.

Els eclesiàstics residents a la ciutat de Barcelona, durant l'Antic Règim, per llur condició d'estament privilegiat, tenien l'exempció de l'impost o taxa d'entrada dels productes vitícoles (i també d'altres franquícies per al consum i vestuari). Hom havia de satisfer aquestes taxes als porters de les drassanes i de les muralles a l'hora d'entrar els productes a la capital catalana.¹ Semblantment, les mercaderies que estaven de trànsit per Barcelona, o àdhuc les que havien de ser exportades, també pagaven aquest dret de Portes. Tanmateix, amb la nova administració borbònica, aquest privilegi de les comunitats religioses començà a ser qüestionat per la política regalista i

1. En època dels Àustries, aquests drets de «Portes» pertanyien a la Ciutat de Barcelona; però l'any 1714, acabada la guerra de Successió, foren incorporats a la Reial Hisenda. Sobre aquesta qüestió vegeu l'obra d'E. ESCARTIN, *La Intendencia de Cataluña en el siglo XVIII*, Barcelona 1995, p. 243-249.

uniformitzadora de la Casa de Borbó ja que, molt significativament, augmentà el control efectuat pels responsables de la hisenda reial sobre les quantitats de vi que, amb cèdula de franquícia, els eclesiàstics podien introduir legalment a Barcelona per al consum de «taula i sagristia». Aquest privilegi, malgrat els abusos i els fraus comesos per alguns eclesiàstics, encara no va ser cancel·lat tot i que augmentà notablement el control i inspeccions des de la Intendència borbònica.

Els juristes de la divuitena centúria consideraven les exempcions fiscals dels religiosos una concessió reial en virtut de la pobresa professada pels Instituts religiosos (principalment els Ordes mendicants), i no pas un dret que aquests poguessin exigir² a la Corona, tal com acuradament exposà el famós jurista Ramon-Llàtzer de Dou i de Bassols: «la pobreza también es causa de exención de los empleos municipales, y digna de ser atendida esta causa».³ Amb tot, en determinades circumstàncies, i segons l'opinió dels entesos en lleis, cap persona o institució no podia excusar-se de pagar les imposicions fiscals sobre els productes de consum: «hay algunas cargas concejiles, de que nadie se excusa, por la suma importancia del Estado, como los bagajes y otros semejantes servicios que deben hacer al Rey [...] y otras obligaciones como vender o acarrear trigo y otras cosas de esta naturaleza en tiempo de hambre, guerra o necesidad pública»,⁴ ja que, segons afirmaven els teòrics del dret, els eclesiàstics també formaven part del cos polític de l'Estat, i òbviament havien de seguir l'exemple de Jesucrist, que no es dispensà pas de pagar els tributs.⁵ En aquest sentit, tal com argumentà el Dr. Dou, l'eminent jurista de la universitat certerina suara

2. Per exemple, tot invocant la pobresa, l'any 1698 els frares caputxins de Catalunya obtingueren per un decret del rei Carles II, i els anys 1702, 1733, 1735 i 1738, amb decrets del rei Felip V, l'exempció d'impostos per a tot allò que fos necessari per al culte, manutenció i vestuari dels frares. Poc després s'hi afegí, encara, la franquícia del correu (intern entre els convents caputxins) i l'any 1784 obtingueren del rei Carles III la franquícia de la sal. De fet, la majoria de les cases dels religiosos mendicants de Barcelona compartien aquestes mateixes exempcions i no pagaven impost d'entrada a la ciutat dels productes destinats al vestuari, taula i sagristia de les comunitats religioses.

3. Vegeu R. L. de DOU i de BASSOLS, *Instituciones del derecho público general de España, con noticia particular de Cataluña*, Madrid 1800-1803, Lib. II., tit. 9, Cap. VII: «De las exenciones de cargas concejiles en general: por pobreza».

4. *Ibid.*, Lib.II, tit. 9, Cap. VII: «De las cargas concejiles».

5. Cf. Evangeli segons St. Mateu, 17, 24-27.

esmentat, l'exempció fiscal dels eclesiàstics a fi d'evitar frau i abusos havia de ser regulada, necessàriament, per lleis concordatàries amb la Santa Seu: «Las personas eclesiásticas, són acreedoras á las mayores distinciones y privilegios, como se ha notado en varias partes de esta obra, pero no dexan de ser miembros del cuerpo político del Estado; y por esta razón las obliga a interesarse y á trabajar por el mismo cuerpo. La misma Magestad de Christo pagó tributo, y dixo á este propósito, que se había de dar al César lo que era del César [...] De un modo u otro en casi todos los Estados del Christianismo han gozado de la exención de los tributos, como también en España. Con motivo de esta exención ha habido en todas partes varias disputas, que al fin se han terminado en casi todas las naciones con Concordatos con la Santa Sede».⁶

Amb la nova administració borbònica els responsables de la Intendència procuraren, tothora, que l'estament eclesiàstic no cometés frau contra la hisenda pública.⁷ Pel que fa a la franquícia del vi, que és el cas que ací ens ocupa, l'administració reial volia evitar una introducció excessiva de vi que ultrapassés les quantitats fixades per a atendre les necessitats de consum dels diferents col·lectius religiosos, quantitat que era calculada a proporció dels membres que integraven les comunitats religioses. Aquest control de la concessió de pòlisses de franquesa per a la introducció de vi a Barcelona es desenvolupà amb la finalitat d'evitar una comercialització fraudulenta dels excedents des de les cases religioses de la capital catalana. Per això, cada vegada que s'entrava vi a la ciutat de Barcelona amb destinació als membres de les comunitats religioses, sempre havia de

6. Vegeu R.L. de DOU i de BASSOLS, *op. cit.* Lib.II, tit. 9, art. XII: «De la Real Hacienda con relación á la Iglesia y personas Eclesiásticas». L'any 1737 el rei Felip V signà un concordat amb el papa Climent XII, i l'any 1753, el seu fill Ferran VI en signà un altre (de caire regalista i molt beneficiós per a la corona hispana) amb el papa Benet XIV; concordat que vigí, pràcticament, fins l'any 1851, en què Isabel II i Pius IX van signar un nou concordat on liquidaren tots els problemes derivats de la desamortització de Mendizábal.

7. Vegeu R. L. de DOU i de BASSOLS, *op. cit.* Vol. 5, p. 332-335: «Con decreto de 22 de febrero de 1721 se declaró, que ningún eclesiástico puede extraer fuera del Reyno [...] sin pagar los derechos reales». D'ençà de les disposicions del Decret de Nova Planta, els eclesiàstics també havien de pagar el cadastre les finques adquirides d'ençà de la publicació del Decret: «en la instrucción de 1735 se declaró, que en el repartimiento del catastro, deben comprenderse todas las tierras que pertenecen a los eclesiásticos en las fincas adquiridas desde 1716».

fer-se junt amb un document o guia (la pòlissa o cèdula de franquesa), on constaven les càrregues de vi introduïdes i la seva destinació.⁸

Les tensions amb l'administració a causa d'aquestes exempcions dels eclesiàstics (especialment la franquesa del vi i en el conreu del tabac), foren constants al llarg del segle XVIII. A tall d'exemple, pel que fa als framenors caputxins de Catalunya, aquests havien tingut més d'un contenciós amb l'administració reial que, tant sí com no, volia inspeccionar en els horts conventuals (plantats dins la clausura del convent i no assequibles als seglars) el nombre de mates plantades de tabac. A causa d'aquestes tensions, els responsables del govern pastoral de la Província de framenors caputxins donaren normes legislatives molt precises.⁹ Per exemple, un dels pecats reservats (que només podia ser absolut en el fur intern) era haver comerciat amb el tabac, les herbes remeieres, haver fet un mal ús de la franquícia del correu, o bé haver mercadejat amb els excedents dels productes de la capta.¹⁰

8. Poc abans de l'ocupació napoleònica s'havia afinat molt més aquest control de l'entrada de les mercaderies i vi a la ciutat de Barcelona; vegeu el *Reglamento del resguardo de Rentas de Cataluña*, Barcelona 1806, p. 15-16: «Puerta del Angel: la entrada de vinos, aguardientes y licores que se hace por esta Puerta es de mucha consideración, executándose también el registro de los demás géneros y especies [...] prestando los auxilios que están prevenidos á los Creencieros, Colectores e Interventores que se hallan en ella, a fin de que puedan executar la recaudación de los derechos con la exactitud debida»; «Portal Nou: esta Puerta es también de Registro de vino, aguardiente y demás géneros».

9. Vegeu les disposicions del caputxí Esteve d'Olot a l'APCC, *Manual de Despachos*, (20 octubre 1761) VI, 1-2: «no se les permitan sino doce plantas de tabaco, y nadie pase de este número. Y para que esto se logre, quando las plantas estén medianamente crecidas, lo reconocerá el superior con el súbdito, y arrancándose las menos útiles se quedará con el número expresado». Sobre aquesta qüestió, vegeu una major ampliació a càrrec del P. BASILI de RUBÍ, *Els Caputxins a la Barcelona del segle XVIII*, Barcelona 1984, p. 395-398: «El problema del tabac».

10. APCC, *Compendi instructiu de las obligaciones [que] contrau lo Novici Caputxi ab lo solemne acte de la Professi6 Religiosa*, Cap. 14: «dels preceptes de Sta. Obediència de Nostra Província», f. 60: «que ningún Religios puga dar tabaco en planta, en fulla, ni en planti [per] a persona alguna fora de l'Orde, encara que sia eclesiàstica; ni tampoc baratarlo ab altre tabaco del estanch»; «que ningún Religios baix plech de cartas que escriu a altre Religios dintre de nostre Orde, p6ssia carta alguna, gasetta ni gasetí, ni altre paper dirigit a Secular o altre qualsevol Religios o Religiosa de altra Orde»; (*Ibid.*, f. 61). Sobre l'aplicació d'aquests «preceptes», vegeu V. SERRA DE MANRESA, *Els caputxins de Catalunya, de l'adveniment borb6nic a la invasi6 napole6nica: vida quotidiana i institucional, actituds, mentalitat, cultura (1700-1814)*, Barcelona 1996, p. 109-135: «La vida quotidiana dels caputxins catalans al llarg del segle divuitè».

Al final de la divuitena centúria, quan l'Antic Règim començava a tocar la seva fi, ja eren força abundosos els qui qüestionaven aquesta situació d'exempció fiscal anomenada «refacció eclesiàstica»¹¹ que beneficiava els religiosos, d'ací ve que s'hagués de justificar el manteniment del sistema amb diverses argumentacions (de to gal·licà) en què no es presentava l'exempció com un dret de l'Església, ans contràriament es posava molt més en relleu l'aspecte de concessió reial. Per exemple, així s'expressava un reformista, pocs anys abans de la desamortització de 1835, promoguda pel govern de Mendizábal, tot recollint l'opinió ambiental: «El sistema de la administració de las Rentas Reales se ha mudado, y las franquizas de los pueblos se abolieron [...] De lo dicho se deduce que no gozan los eclesiásticos de inmunidad alguna respecto a sus bienes. Las únicas exenciones que gozó el clero después que se mitigó el dominio feudal fueron las personales. Nuestros Reyes respetaron a los clérigos como a una gente santa, por eso nunca pagaron en España [...] *los eclesiásticos gozan de las franquizas insinuadas por la liberalidad de nuestros legisladores, Dios no les concedió esta excención en la ley evangélica*, pues el mismo Jesucristo pagó por si y por sus apóstoles [...] Por eso no puede menos de confesar todo clérigo que sólo por especial gratitud de los Príncipes goza de la excención de los tributos personales.»¹² Situats, doncs, en aquest clima, no hauria de causar-nos estranyesa que cada vegada que les comunitats religioses de Barcelona (principalment les masculines que, a més del vi de missa, habitualment en solien prendre també a taula), quan necessitaven més càrregues de vi de les que tenien concedides per la franquícia d'entrada, haguessin d'exposar-ne la motivació al bisbat (ja fos per la celebració de Capítols Provincials, per un nombre més elevat d'hostes, o per extraordinaris en les festes litúrgiques). I era el mateix bisbe, o vicari general, qui estenia una certificació que acreditava la veracitat de la petició for-

11. Cf. E. ESCARTÍN, *op. cit.*, p. 244: «Esta exención de los derechos de puerta, o exención de gabelas sobre bienes muebles, recibía el nombre de refacción eclesiástica».

12. Cf. *Historia y origen de las Rentas de la Iglesia de España desde su fundación, por un presbítero secular*, Madrid 1828, p. 266-268.

13. Així ho determinà el Concordat de l'any 1753. Uns anys després, el 1761, es perfilaren algunes de les disposicions segons es desprèn de la documentació. Per exemple, entre l'abundosa documentació del lligall 3504 de la secció «Monacals d'Hisenda» de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, hi consta que: «En cumplimiento de la

mulada¹³ que era presentada a l'inspector de franquícies i aquest a l'Intendent,¹⁴ qui finalment atorgava el permís a l'inspector per a redactar les pòlisses de la franquícia de les càrregues de vi extraordinàries.¹⁵ Cada cas, tanmateix, era minuciosament estudiat i no sempre s'atorgaven les franquícies sol·licitades car, des de la hisenda borbònica hi havia la consigna d'evitar l'ampliació de les exempcions i de concedir-ne d'extraordinàries només per una sola vegada tot i que, en noves sol·licituds o memorials, se solia invocar com a precedent les concessions d'anys anteriors.¹⁶

---

orden comunicada a esta Inspección [de Franquicias] en 6 de junio de 1761, relativa a los Decretos que en adelante presentaren las comunidades religiosas firmadas por el Ilmo. Sr. Obispo desta Ciudad, paso a V.S. el incluso memorial del P. Prior y Convento de Santa Cathalina Mártir, Orden de Predicadores, a quien con decreto del 9 del corriente, ha concedido el Sr. Vicario General, dos cargas de vino tinto y un barrilón de vino blanco, para el gasto de refectorio y sacristía con motivo de celebrarse el 25 [de noviembre] la fiesta de la Santa»; (Ofici de Joan de Ponsich, inspector de franquícies, al Baró de Lalinde, intendent, 24 novembre 1782). Sobre aquesta qüestió, vegeu E. ESCARTÍN, *op. cit.* p. 247: «En cuanto a las franquicias, las cláusulas del convenio de Patiño que permitían ampliar las cantidades según las necesidades, produjeron muchos abusos. Bastantes comunidades de regulares compraban vino para venderlo luego y ni tan si quiera al por mayor, sino muchas veces al por menor».

14. A voltes, a la documentació la figura de l'Intendent és presentada com a delegat de l'administrador general de rendes (amb seu a Madrid) per a les qüestions del Principat: «Informe del Administrador General de Rentas Generales [en el Principado de Cataluña]: Puede Vd. mandar al Inspector de Franquicias que de igual póliza que la que ha despachado en años antecedentes, *El Varón de Lalinde*»; ACA, Monacals-Hisenda, Llig. 3504, s.f. Algunes vegades figura com a «Encargado desta Intendencia General», tot signant: «Dn. Manuel de Terán, *Barón de Lalinde*, Caballero professo del Orden de Santiago, Contador principal del Ejército y Principado de Cataluña, comisario ordenador de los Ejércitos de Su Magestad, y *Encargado* por Real Comisión desta *Intendencia General* y todos sus Ramos».

15. Les franquícies consistien en la introducció de mercaderies a l'engròs, a càrrec dels que gaudien de l'exempció, deixant la pòlissa a la porta d'entrada a la ciutat i fent constar la quantitat introduïda.

16. També quan es concedia la franquícia es solia repetir que s'atorgava segons el costum dels anys anteriors: «siendo conforme a la costumbre de los años anteriores, puede el suplicante entrar el vino que pide»; ACA, Monacals-Hisenda, Llig. 3504, s.f. Per al vi, que era objecte de la franquícia més important, s'establí per a les comunitats religioses de Barcelona que, segons el *Concordato de la Refacción de 1752*, per a «cada comunidad de religiosos, habida noticia puntual del número de ellos, se les dará franquicia de 2 barrilones al mes para tres religiosos, que serán al año para los mismos, 36»; AGSimancas, *Secretaría de Hacienda*, Leg. 553, s.f.

A propòsit d'aquestes peticions extraordinàries de pòlisses de franquícia del vi, es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó abundant documentació cenyida al segle XVIII que, a més d'informar-nos de manera concreta i detallada sobre com s'aplicà la hisenda borbònica a Barcelona a propòsit de les franquícies del consum de vi en casos extraordinaris (i de donar-nos també dades molt precises de les notables resistències de la intendència a consentir situacions d'exempció fiscal),¹⁷ ens proporciona també algunes notícies força detallades sobre el nombre de membres que integraven els distints convents de Barcelona (amb la xifra exacta de religiosos professors, criats i donats, jornalers domiciliats als convents), sobre els hostes que hi sojornaven algunes setmanes (ja fos de pas a Roma tot anant cap als Capítols Generals,¹⁸ o bé tot esperant embarcar-se cap a les Índies), i també

17. Per exemple, els Trinitaris Descalços, el 1794, a les acaballes del segle XVIII, es planyien per l'escassetat de la franquesa de vi: «siendo sumamente escasa la franquicia de vino», i pregaven la concessió de franquícia d'unes quantes càrregues més de vi per al dia de la festa de sant Joan de Mata. El mateix any, en ocasió de la festa de la Santíssima Trinitat, els trinitaris asseguraven: «como respecto de ser bastante escasa la franquicia de vino que tiene asignada»; ACA, Monacals-Hisenda, Llig. 3504, s.f.

18. Per exemple, l'any 1762, els framenors de Barcelona presentaren un memorial tot exposant les necessitats d'obtenir la franquícia de més càrregues de vi, atès el notable augment dels hostes: «El Guardián y comunidad de este Convento de San Francisco de Asís de la presente Ciudad de Barcelona, con el más atento respeto expone a la comprensión de V.S. Ilma., como la franquicia mensual de vino que se le concede solo basta para los individuos de la comunidad, y al mismo tiempo la ocurrencia del Capítulo General que el día 29 de mayo del presente año debe celebrarse en la ciudad de Mantua, por cuyo motivo paran y pararán en este convento muchos Padres Graves, assí de Indias, como de España y Portugal, y otras partes, en idas y vueltas que a lo menos serán 300. Por lo que dicho P. Guardián suplica a V.S. Ilma. su Decreto para que el Sr. Inspector de los Reales derechos de puertas dexé entrar el vino correspondiente según el Concordato, para el debido trato a dichos Rmos. Padres, conforme se ha acostumbrado en semejantes tránsitos. *Fr. Joseph Arbós, guardián. // Barcelona, y marzo 18 de 1762*».

Podrá el suplicante entrar dos barralones de vino por cada tres religiosos que de ida y vuelta del Capitulo General parará en su Convento, *El Obispo de Barcelona*. Semblantment, els frares dominics, el 1763 van demanar l'augment de la franquesa mensual de vi, pel fet d'haver d'acollir la comitiva que acompanyava el Mestre General: «como en dicho convento ha llegado el Rmo. P. General de dicha Orden [de Predicadores], con comitiva que son veinte y una personas, las que harán detención en dicho convento por todo el mes de agosto, y como la franquicia mensual no sea suficiente por tanta multitud de gente, por ende suplica a V.S. Ilma. su Decreto para que el Inspector del Derecho de Puertas dexé entrar diez cargas de vino tinto, que es lo que para dicho tiempo se necesita»; ACA, Monacals-Hisenda, Llig. 3504, s.f.

força notícies de les festes extraordinàries que celebrava cada comunitat i dels Capítols Provincials¹⁹ celebrats a Barcelona durant el segle XVIII.

En efecte, a través d'un escorcoll minucios del lligall 3504 de la secció Monacals-Hisenda de l'esmentat arxiu, tenim notícia exacta dels extraordinaris de vi (tant a taula, com a les diverses misses celebrades) consumits en l'oportunitat de la celebració de les festes titulars i sants patrons de cada col·lectiu religiós instal·lat a Barcelona. A guisa d'exemple, esmentem que l'any 1762 els trinitaris calçats demanaren la franquícia de dues càrregues de vi negre (uns 240 litres) i un barralet de vi blanc (uns 15 litres) per al consum de la comunitat, sagristia i refresc per als portants i abanderats de la processó que es feia a l'octava de la festa de la Santíssima Trinitat: «Ilmo. Sr., el día 6 del presente mes de Junio se celebra en este Convento de la Sma. Trinidad, su titular y especial patrona, con numeroso concurso de devotos, y assí mismo el día 14 del mismo se haze en el mismo convento la procesión general del Smo. Sacramento en que se acostumbra dar refresco de vino, biscochos y almendras a los banderados y portantes de antorchas; por lo que el P. Ministro de dicho convento suplica a V.S. Ilma. su decreto para que el inspector de los Reales Derechos de puertas dexé entrar dos cargas de vino tinto y un barrilón de vino blanco, que es lo que para dicha festividad se necesita para

19. Per exemple, l'any 1782 els trinitaris calçats obtenien la franquícia extraordinària de vi per a les necessitats del Capítol Provincial dels convents de la Corona d'Aragó: «con decreto [del Vicario General] se han concedido 26 cargas de vino tinto y 4 del blanco para el gasto de refectorio y sacristía con motivo de celebrarse el día 27 en dicho convento Capitulo Provincial, con numeroso concurso de vocales de la Corona de Aragón». El text de la petició es formulà amb aquests termes: «como en el presente mes de abril debe celebrarse Capitulo Provincial en dicho convento, a que deben concurrir de las quatro partes de que se compone la Provincia, como son Aragón, Valencia, Mallorca y Cathaluña; en el que el número de concursantes entre vocales y no vocales, como son conclusionistas, predicadores, pretendores, compañeros, criados y sirvientes, junto a los demás de la comunidad, llega a muy cerca de ducientos». En termes força semblants, els dominics de Barcelona l'any 1761 presentaven el següent memorial: «el día 11 de abril próximo se celebrará en dicha casa Capitulo Provincial, el que juzga que contados vocales, conclusionistas, legos, arrieros y moços de a pie, concurrirán como unos 250 individuos [...] se digne conceder franquicia del derecho de puertas para 36 cargas de vino tinto y seis cargas de vino blanco o garnacha, que es lo que se necesita para la manutención de los referidos gastos de refectorio y sacristía»; ACA, Monacals-Hisenda, Llig 3504, s.f.

gastos de refectorio y sacristía, lo que el suplicante recibirá a favor de V.S. Ilma., fr. Miguel Raventós, Ministro del Convento de la Sma. Trinidad de Padres Calçados, a los pies de V.S. Ilma. Barcelona y Junio 1 de 1762.

Podrá el suplicante entrar dos cargas de vino tinto y un barrilón de blanco, para las funciones expresadas en este memorial. *El Obispo de Barcelona*.²⁰

Semblantment, trobem peticions força similars efectuades, pels framenors observants de Barcelona per a la celebració de Sant Francesc, bo i demanant que «como en iguales circunstancias se ha dado semejante franquicia en los años anteriores», el Vicari General del bisbat de Barcelona tramités el certificat que acredités la veracitat de la necessitat de la franquesa de «uatro cargas de vino blanco y dos barrilones del blanco». Amb aquest certificat, l'inspector de franquícies de Barcelona autoritzà l'intendent per preparar-ne les guies: «Muy Sr. Mío [Joan de Ponsich] puede V. M. despachar la franquicia de vino que incluye este oficio, 1 Octubre 1783, *el Varón* [sic] *de Lalinde*.»²¹

A més de les celebracions habituals, també es lliuraven pòlisses de franquesa per al vi a consumir en l'oportunitat de les canonitzacions i beatificacions, com fou, per exemple, la concessió l'any 1779, als trinitaris, de sis càrregues de vi negre i dues de blanc ran la beatificació de fra Miquel dels Sants: «El V[icario] G[ene]ral, ha concedido seis cargas de vino tinto y dos del blanco para el gasto de refectorio y sacristía, con motivo de la beatificación del V[enerable] Miguel de los Santos». ²²

El text de petició que presentaven els superiors de les comunitats religioses al bisbe, segons les disposicions del Concordat, poc més poc menys, era sempre formulat amb aquests termes: «Suplica a V.S. Ilma. su Decreto para que el Señor Inspector de los Reales Derechos de Puertas, dexé entrar quatro cargas de vino tinto y media de vino blanco [o les que siguin], que es lo que se necesita en dicho día para los gastos de refectorio y sacristía»;²³ i una volta obtinguda la

20. ACA, Monacals-Hisenda, Llig. 3504, s.f.

21. A la majoria dels casos, l'intendent escrivia «no hallo reparo en que V. M. despache la franquicia que acompaña este oficio. *El Varón* [sic] *de Lalinde*» [= D. Manuel de Terán, Barón de Lalinde]; ACA, *Ibid.* Llig. 3504, s.f.

22. ACA, *Ibid.*, Llig. 3504, s.f.

23. ACA, *Ibid.*, s.f.

certificació del Bisbe o Vicari General,²⁴ l'inspector de franquícies feia la sol·licitud a l'Intendent, especificant-ne sempre les motivacions, bo i seguint aquest formulari: «Ha concedido el Sr. Vicario General diez cargas de vino tinto y media carga de blanco para el gasto de refectorio y sacristía con motivo de celebrarse el día 11 del venturo [nov. de 1761] Capítulo Provincial en dicho convento [de Sant Francesc de Barcelona], y como que en iguales circunstancias se le ha dado semejante, y aun mayor franquicia a esta comunidad en los años anteriores».²⁵

Les autoritats borbòniques estaven molt atentes als fraus que cometien els religiosos, car en els llibres d'entrades i sortides conventuals, els frares, força sovint, hi anoten les quantitats donades a guisa d'*estrenes* (sobretot en temps de Nadal), destinades als porters de la ciutat, els quals feien els ulls grossos a l'entrada de productes en espècie acaptats pels almoiners, sobretot vi i oli.²⁶ Són molts els casos registrats per la documentació sobre la directa intervenció de l'Administració borbònica per tal d'evitar els fraus. A tall d'exemple esmentem que l'any 1772, una volta acabades les obres al convent de Sant Francesc de Barcelona, els frares continuaven introduint més vi del compte gràcies a la franquícia extraordinària concedida per motius

24. «Por quanto nos consta ser verdad lo que expone el suplicante por este Memorial, podrá entrar [tantas] cargas de vino tinto, y para ello acudirá al inspector de franquicias, quien le firmará el correspondiente [certificado], según está establecido en el Concordato. *Asensio*, obispo de Barcelona»; ACA, Monacals-Hisenda, Llig. 3504, s.f.

25. Vegeu els oficis de l'inspector de franquícies J. de Ponsich, adreçats a l'Intendent el Baró de Lalinde (Barcelona, 27 octubre 1783); ACA, *Ibid*, Llig. 3504, s.f.

26. Per exemple, en el *Llibre del Gasto* dels agustins calçats de Barcelona hi anotaren que, el desembre de 1801, gastaren; «Per 2 pollas de Indias [= galls dindi] que regalem: una al Inspector de Franquicias, y altre al majordom de l'escorxador» i, més avall: «estrenas als guardes del Portal de Mar»; ACA, Monacals-Hisenda, Vol. 660. Semblantment, els trinitaris calçats de Barcelona en el *Llibre del Gasto* dels anys 1792-1834 anoten repetidament: «Albricias a los guardas de las Puertas [de la ciudad de Barcelona] y al criado del Sr. Inspector de Franquicias y Sereno: 1 L[liura], 17 s[ous], 10 d[iners] [...] Por un capón para el Sr. Inspector [de Franquicias], 1 L[liura], 17 s[ous], 6 d[iners]»; ACA, Monacals-Universitat, Vol. 19, s.f. A propòsit de les informacions diverses aportades per aquests llibres de comptabilitat, vegeu V. SERRA DE MANRESA, «La vida quotidiana de les Institucions conventuals i monàstiques, a través dels Llibres de comptabilitat (segles XVI i XVII)»: *Pedralbes* 13 (1993) p. 181-184.

d'obres, fins que els inspectors de franquícies van adonar-se'n i posaren fi a la situació anòmala: «Respecto de que en el Convento de San Francisco de esta Ciudad han cessado las obras de mucho tiempo a esta parte, y que sin embargo de esto se introducen mensualmente cinco cargas de vino, que parece se habían concedido para abasto de la gente que estaba empleada en dicha obra, además de las treinta y tres cargas señaladas cada mes para el consumo de los Religiosos, se ha de servir V. S. prevenir el inspector de franquicias no conceda cédula de franquicia para su introducción en lo sucesivo, habiendo yo dispuesto que en las puertas se niegue la entrada en el presente mes». ²⁷ A més, no totes les sol·licituds eren ateses i, a voltes, es negava la franquícia sobretot per no crear precedents; per exemple, entre els molts casos registrats a la documentació, ens trobem amb la negativa d'ampliar l'any 1752 la franquícia del vi a la comunitat de carmelites descalços que esperava «el arribo del P. General con su concurrencia de Diffinidores y Secretarios en esta Ciudad», a la qual situació els responsables d'Intendència resolgueren que: «no parece que deba abrirse este exemplar, ni dispensarse franquicia a las Religiones por semejantes concurrencias de diffinitorios y visitas de sus superiores, pues se ocuparía todo el año este Ministerio en el examen de tan repetidos recursos, por lo que solo deberá concedérseles [la franquicia] en el indispensable caso de Capítulo Provincial o General». ²⁸

A finals de la divuitena centúria, l'Intendent-Graduat Domingo de Arveras, donà una normativa molt precisa a propòsit del cobrament del dret d'entrada dels productes de consum a la ciutat de Barcelona, ²⁹ on a més d'especificar les motivacions de la seva *Instrucción*, ³⁰

27. Ofici de Miguel de Vallejo a Juan-Felipe de Castaños (Barcelona, 21 octubre 1772); ACA, Monacals-Hisenda, Llig. 3504, s.f.

28. ACA, *Ibid.*, Llig. 3504, s.f.

29. Vegeu el text de la *Instrucción Provisional que deberán observar los oficiales [...] y demás ministros destinados al registro y recaudación de los derechos del vino, vinagre, aguardiente y demás efectos que se cobran en las Puertas de esta ciudad de Barcelona, formada por el Intendente Graduado de Provincia, D. Domingo de Arveras y Larragorri*, Barcelona 1799.

30. «Habiéndose experimentado de algunos años a esta parte la notable decadencia del valor de las rentas locales o de Puertas de esta Ciudad con perjuicio de la Real Hacienda, para repararle en parte deberán observar y guardar: [...] harán los colectores semanalmente entrega de los derechos recaudados en la Tesorería principal de la Provincia»; *Ibid.*, núms. 1 i 5.

tractà específicament de la franquícia del vi amb aquests termes: «tampoco se dará paso a ninguna franquicia de vino, vinagre, aguardientes ó provisiones para las comunidades [de religiosos], Casas de Misericordia o personas exentas, sino llevase el visto bueno de la expresada Administración General de Rentas; [...] las mismas franquicias deberán comprehender solamente la clase del género ó caldo y la cantidad que haya de introducirse de una vez y no más, sentándola en los libros respectivos, con los cuales se comprobarán todas las noches».³¹

Al llarg d'aquesta breu nota històrica hem pogut palesar, d'una banda, com els responsables de la hisenda borbònica a la Catalunya setcentista procuraren evitar que els eclesiàstics fessin un mal ús de la franquesa del vi (examinant cas per cas la concessió de franquícies extraordinàries, que prèviament havien certificat a la cúria diocesana); i per l'altra, hem posat en relleu la utilitat d'aquests memorials, certificats i cèdules de franquesa que, sobrepassant de molt la informació estrictament econòmica, ens aporten notícies molt detallades a propòsit de la xifra exacta de membres integrants de les comunitats, hostes, celebracions festives i, òbviament, ens possibilita saber les càrregues de vi que durant l'any consumia cada casa religiosa de la ciutat, un producte encara molt bàsic en la dieta conventual de les cases religioses de la Barcelona setcentista, i que bé mereixeria un estudi més detallat i monogràfic.³²

31. *Ibid.*, núms. 14 i 15.

32. A propòsit de les tradicions gastronòmiques dels frares caputxins, vegeu V. SERRA DE MANRESA, *Cuina caputxina. Les pitances dels frares*, Barcelona 2010, p. 21-41.